

สังคมศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

ป.๓

ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐)
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

คณะผู้เรียบเรียง

ดร.เปี่ยมจันทร์ ดวงมณี
มโนธรรม ทองมหา
ดร.สุชาดา ทองมาลัย
คชพล เชษฐชาติพรชัย
มนพัทธ์ สีขาว

คณะผู้ตรวจ

ผศ. ดร.อุเทน ทองทิพย์
บุญเลิศ สุ่มประเสริฐ
ธนกฤต ธรรมวณิชย์

บรรณาธิการ

พิชาติ แก้วพวง

สสร.
บริษัท สสร. จำกัด
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานานาชาติ (สสร.) จำกัด
SHRANGSANGSOPHAKARNWANNANUJ CO., LTD.

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

บริษัท สรสร้างสรรคส์เพื่อการเรียนรู้ (สสร.) จำกัด
๑๕๑๘/๗ ถนนประชาชื่นราษฎร์ ๑ แขวงวงศ์สว่าง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ ๑๐๘๐๐
โทรศัพท์ : ๐-๒๕๘๗-๗๙๗๒, ๐-๒๕๘๖-๐๙๔๘, ๐-๒๕๘๗-๙๓๒๒-๒๖
โทรสาร : ๐-๒๐๔๔-๔๔๗๒
E-mail : ssr1081009@yahoo.com

พิมพ์ครั้งที่ ๑
สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ISBN 978-616-7768-68-7 ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๓
จำนวนที่พิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

คำชี้แจงการใช้สื่อการเรียนรู้

องค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

ภาพประกอบ หน่วยการเรียนรู้

ภาพประกอบที่เชื่อมโยง
หน่วยการเรียนรู้

ชื่อหน่วยการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่
กำหนดให้สอดคล้องในแต่ละหน่วย
การเรียนรู้

สาระสำคัญ

ใจความสำคัญของ
เนื้อหาที่ทำให้ผู้เรียน
เข้าใจง่าย

แผนผังสาระการเรียนรู้

เป็นการกำหนดหัวข้อให้กับผู้เรียน

สรุป

เป็นการสรุปเนื้อหาของแต่ละหน่วย
การเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวน
ความรู้ก่อนทำกิจกรรมและตอบ
คำถาม

สรุป

การมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตย คือ การ
ปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นสมาชิกในชั้นเรียน
โรงเรียน และชุมชนอื่น ๆ ได้ถูกต้องและเหมาะสม รวมถึงการเข้าไป
มีส่วนร่วมในกาทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การแสดงความคิดเห็นอย่างมี
เหตุผล การยอมรับความคิดเห็นผู้อื่น การเคารพสิทธิผู้อื่น
สำคัญกว่าประโยชน์ส่วนตน ตลอดจนการใช้สิทธิหน้าที่การออกเสียง
โหวตและการเลือกตั้งตามหลักเสียง เพื่อให้ได้ผู้นำหรือตัวแทนที่ดี
มาทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของสมาชิกในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน ให้เกิด
การพัฒนาและเกิดความดีความชอบ

หน้านำเข้าสู่บทเรียน

เพื่อกระตุ้นผู้เรียนให้เกิด
ความสนใจก่อนการเรียนรู้
ด้วยคำถามและภาพที่
น่าสนใจ

ภาพประกอบเนื้อหา

เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ
และกระตุ้นให้เกิด
การเรียนรู้

คำถามพัฒนาผู้เรียน

เป็นคำถามพัฒนาผู้เรียน เพื่อวัด
และประเมินความเข้าใจของผู้เรียน
ให้สอดคล้องกับหน่วยการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียน
มีบทบาท มีส่วนริเริ่ม และดำเนินการ
การเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนได้ความรู้
และพัฒนาความสามารถจาก
ประสบการณ์ตรง

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

1. ให้นักเรียนสำรวจสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่สนใจและตั้งคำถามทางอาชญากรรม
และสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมี เช่น จากแบบเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นกับปัจจุบัน โดยอาจสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจาก
ผู้ปกครองหรือคนในชุมชน
2. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มตามความเหมาะสม ร่วมกันเก็บข้อมูลจากพื้นที่ที่
กำหนดที่สนใจ เช่น จากแบบเรียนเกี่ยวกับอาชญากรรมหรืออาชญากรรม
สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ๕ - ๑๐ ปีที่ผ่านมาและชุมชน จากแบบเรียน
สิ่งแวดล้อมที่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน

คำถามพัฒนาผู้เรียน

1. สิ่งแวดล้อมในชุมชนของนักเรียนในอดีตมีความแตกต่างกับปัจจุบัน
อย่างไรบ้าง อธิบายเหตุผล
2. แสดงในชุมชนของนักเรียนที่เกิดจากมนุษย์ได้อย่างไร เพราะเหตุใด
3. จากข้อ ๒ นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างไรบ้าง

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ จัดทำขึ้นตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สาระภูมิศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๐) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครูและนักเรียนได้ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน พัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนให้มีคุณภาพ และเกิดประสิทธิภาพอย่างหลากหลาย

เนื้อหาสาระของหนังสือเรียนเล่มนี้ แบ่งเป็น ๕ สาระ ได้แก่

๑. สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

๒. สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

๓. สาระเศรษฐกิจศาสตร์

๔. สาระประวัติศาสตร์

๕. สาระภูมิศาสตร์

โดยเนื้อหาสาระเหล่านี้มีเนื้อหามุ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้ และเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทันและรอบด้าน มีความศรัทธาต่อศาสนา และวัฒนธรรม รักและภูมิใจในความเป็นชาติไทย และความเป็นสากลของประเทศเพื่อนบ้าน ปลูกฝังและบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรมที่ดีให้กับนักเรียน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองดีของประเทศอย่างมีคุณภาพ

บริษัท สร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้ (สสร.) จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะช่วยให้ครูและนักเรียนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตรงตามเจตนารมณ์ที่มุ่งหวัง และได้รับประโยชน์ที่พอจะเป็นพื้นฐานหรือแนวทางการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อสร้างเป็นความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนได้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

บริษัท สร้างสรรค์สื่อเพื่อการเรียนรู้ (สสร.) จำกัด

สารศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ ศาสนาในสังคมไทย

๑

๑. ความสำคัญของพระพุทธศาสนา
๒. พุทธประวัติ
๓. ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล

๒

๕

๑๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ หลักธรรมนำชีวิต

๑๔

๑. พระไตรปิฎก
๒. พระรัตนตรัย
๓. หลักธรรมโอวาท ๓
๔. พุทธศาสนสุภาษิต

๑๕

๑๖

๑๗

๒๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ ชาดกและชาวพุทธตัวอย่าง

๒๖

๑. พุทธสาวก
๒. ชาดก
๓. พุทธศาสนิกชนตัวอย่าง

๒๗

๒๙

๓๓

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ ชาวพุทธที่ดี

๓๘

๑. มรรยาทชาวพุทธ
๒. การปฏิบัติตนในศาสนพิธี
๓. การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
๔. การสวดมนต์ไหว้พระและแผ่เมตตา

๓๙

๔๓

๔๘

๕๑

สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ การปฏิบัติตนตามประเพณีและวัฒนธรรม

๖๒

๑. ประเพณีและวัฒนธรรม
๒. การดำเนินชีวิตในวัฒนธรรมที่หลากหลาย
๓. วันหยุดราชการที่สำคัญ
๔. บุคคลตัวอย่าง

๖๓

๖๙

๗๒

๗๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๖

สมาชิกที่ดีในระบอบประชาธิปไตย

๘๒

๑. บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ๘๓
๒. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย ๘๔
๓. การออกเสียงโดยตรงและการเลือกตัวแทนออกเสียง ๘๗
๔. ยกตัวอย่างการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชน ๙๐
ที่เป็นผลจากการตัดสินใจของบุคคลและกลุ่ม

สาระเศรษฐศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗

การผลิตและการบริโภค

๙๖

๑. การใช้สินค้าและบริการในการดำรงชีวิต ๙๗
๒. การใช้จ่ายของตนเอง ๑๐๓
๓. การผลิตและการบริโภคสินค้าและบริการ ๑๐๗

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๘

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

๑๑๒

๑. สินค้าและบริการของภาครัฐ ๑๑๓
๒. บทบาทของประชาชนในการเสียภาษี ๑๑๕
๓. การแข่งขันทางการค้า ๑๑๘

สาระประวัติศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๙

ศักราชในปฏิทินและการลำดับเหตุการณ์สำคัญ

๑๒๒

๑. ศักราชที่สำคัญตามปฏิทินที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ๑๒๓
๒. เหตุการณ์สำคัญของโรงเรียนและชุมชน ๑๒๘

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๐

ชุมชนของเรา

๑๓๔

๑. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน ๑๓๕
๒. ลักษณะสำคัญของขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน ๑๔๐
๓. ความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชุมชนตนเองกับชุมชนอื่นๆ ๑๔๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๑ บุคคลสำคัญของไทย

หน้า
๑๔๘

๑. พระมหากษัตริย์ผู้สถาปนาอาณาจักรไทย
๒. พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
๓. วีรกรรมของบรรพบุรุษไทย

๑๔๙
๑๕๔
๑๕๕

สาระภูมิศาสตร์

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๒ ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในโรงเรียนและชุมชนของเรา

๑๖๖

๑. ข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในโรงเรียนและชุมชน
๒. ตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่สำคัญบริเวณโรงเรียนและชุมชน

๑๖๗
๑๗๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๓ การเปลี่ยนแปลงและการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

๑๘๐

๑. สิ่งแวดล้อมของชุมชนในอดีตกับปัจจุบัน
๒. มลพิษที่เกิดจากมนุษย์
๓. การมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

๑๘๑
๑๘๔
๑๙๐

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑๔ สิ่งแวดล้อมกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์

๑๙๓

๑. ภูมิประเทศและภูมิอากาศที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
๒. การใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์
๓. ลักษณะของเมืองและชนบท

๑๙๔
๑๙๖
๑๙๗

ศาสนาในสังคมไทย

มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

๑. อธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย (มฐ. ส ๑.๑ ป.๓/๑)
๒. สรุปพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียร จนถึงปรินิพพาน หรือประวัติของศาสนาที่ตนนับถือตามที่กำหนด (มฐ. ส ๑.๑ ป.๓/๒)
๓. บอกชื่อ ความสำคัญและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนาอื่น ๆ (มฐ. ส ๑.๑ ป.๓/๗)

สาระสำคัญ

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทยเพราะมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย การศึกษาพุทธประวัติและนำแบบอย่างความดีมาปฏิบัติจะทำให้ชีวิตมีความสุข การศึกษาศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล จะทำให้เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติตนต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล ทั้งในพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

แผนผังสาระการเรียนรู้

๑
ความสำคัญของ
พระพุทธศาสนา

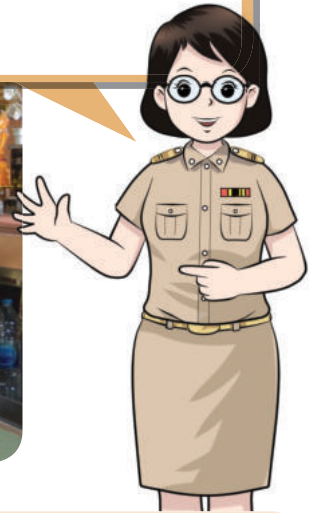
๒
พุทธประวัติ

ศาสนาในสังคมไทย

๓
ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล

นักเรียนคิดว่า การไหว้พระ
ในพระพุทธศาสนาเกี่ยวข้อง
กับการไหว้ในวัฒนธรรมไทย
อย่างไร

๑ ความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีบทบาททั้งด้านการดำเนินชีวิตประจำวันและการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังนี้

๑.๑ ความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนากับการดำเนินชีวิตประจำวัน

การดำเนินชีวิตประจำวันของคนไทยมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามาช้านาน กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทย เรียกว่า **วัฒนธรรมชาวพุทธ** เช่น การสวดมนต์ การทำบุญใส่บาตร การแสดงความเคารพ และการใช้ภาษา จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนา มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนไทยเป็นอย่างมาก ดังนี้

๑) **การสวดมนต์** เป็นกิจวัตรสำคัญของชาวพุทธกิจกรรมหนึ่ง ชาวพุทธนิยมสวดมนต์วันละ ๒ ครั้ง คือ ในตอนเช้า เรียกว่า **ทำวัตรเช้า** และ

ในตอนเย็น เรียกว่า **ทำวัตรเย็น** เพื่อให้จิตใจได้ระลึกนึกถึงคุณของพระรัตนตรัย อีกทั้งเป็นการสร้างกำลังใจอันเข้มแข็งในการทำความดีตามหลักปฏิบัติของชาวพุทธ

◆ การสวดมนต์เป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย

๒) การทำบุญใส่บาตร เป็นการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ในตอนเช้าซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมานาน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้กระทำความดีมีจิตใจผ่องใสและมีความสุข

◆ การทำบุญใส่บาตรตอนเช้าของชาวพุทธ

๓) การแสดงความเคารพ ถือเป็นมารยาทไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากการแสดงความเคารพและบูชาจากพระพุทธศาสนา เพื่อแสดงความอ่อนน้อมถ่อมตน เช่น การกราบและการไหว้ ชาวไทยนำมาปรับปรุงจนเกิดเป็น **วัฒนธรรมการไหว้** ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของไทย

◆ การไหว้เป็นการแสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้อาวุโสกว่า

๔) การใช้ภาษา ภาษาไทยนอกจากจะเป็นภาษาประจำชาติแล้วยังใช้

บันทึกคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้รับอิทธิพลมาจากภาษาบาลีสันสกฤต และได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยพระภิกษุสงฆ์ เพราะในสมัยโบราณวัดเป็นเสมือนโรงเรียนสอนหนังสือ

ตัวอย่างคำภาษาบาลีในภาษาไทย

บาป	บุพผา	ปัญญา
ปฏิบัติ	มงคล	รส
ลัทธิ	โลก	วิชา
สติ	สนทนา	สาหัส
อดีต	อนเจอนาถ	อวสาน

◆ ตัวอย่างคำภาษาบาลีในภาษาไทย

๑.๒ พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทย อันเกิดจากความศรัทธา ซึ่งแสดงในรูปแบบงานจิตรกรรม งานประติมากรรม และสถาปัตยกรรมไทย เช่น วัด โบสถ์ วิหาร พระสถูปเจดีย์ พระพุทธรูป ปางต่างๆ รวมถึงวรรณคดีที่มีเนื้อหาอ้างอิงเกี่ยวกับคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งผลงานเหล่านี้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นอย่างสวยงาม ประณีต และมีคุณค่าต่อสังคมไทย จนกลายเป็นสมบัติอันล้ำค่าของประเทศชาติมาจนถึงปัจจุบัน

◆ สถาปัตยกรรมไทย วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

◆ จิตรกรรมฝาผนังพระพุทธประวัติ วัดพระยืนพุทธบาทยุคล จังหวัดอุดรธานี

พระพุทธเจ้ามีพระนามเดิมว่า **สิทธัตถะ** เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ กษัตริย์ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ และพระนางสิริมหามายา แห่งราชสกุลโกถิยวงศ์ กรุงเทวทหะ เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ ณ ลุมพินีวัน ใต้ต้นสาละระหว่างพรมแดนกรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะ เนื่องจากพระองค์เป็นผู้ที่มีบุญบารมีมาก ตอนประสูติจึงเดินด้วยพระบาทได้ ๗ ก้าว แต่ละก้าวมีดอกบัวผุดขึ้นมารองพระบาทไว้และทรงเปล่งวาจาว่า **“เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลก ประเสริฐที่สุดในโลก การเกิดครั้งนี้เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่ของเราไม่มีอีกต่อไป”**

เจ้าชายสิทธัตถะพรั่งพร้อมไปด้วยสิริราชสมบัติ เมื่อมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา ได้อภิเษกสมรสกับพระนางยโสธรา (พิมพา) พระราชธิดาของพระเจ้ากรุงเทวทหะ เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะมีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา ได้เสด็จออกประพาสนอกพระราชวังและทอดพระเนตรเห็นคนชรา คนเจ็บป่วยหนัก คนตาย และนักบวช จึงนำสิ่งที่ทรงเห็นมาพิจารณา ก็พบว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นความทุกข์ที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ พระองค์จึงตัดสินใจละทิ้งพระทัยแน่วแน่ว่าจะเสด็จออกผนวช เพื่อหาหนทางพ้นทุกข์ ในคืนที่พระนางยโสธรา ประสูติพระโอรส พระองค์จึงทรงม้ากัณฐกะ โดยมีนายฉันทะ ตามเสด็จออกจากพระราชวัง เมื่อเสด็จมาถึงริมฝั่งแม่น้ำอโนมา ก็ทรงใช้พระขรรค์ตัดพระเมาลี เปลี่ยนเครื่องทรงมาครองผ้ากาสาวพัสตร์ และทรงอธิษฐานเป็นนักบวชนับแต่นั้น

- ◆ เจ้าชายสิทธัตถะทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตาย และนักบวช (เทวทูต ๔) ขณะเสด็จประพาสนอกพระราชวัง

๒.๑ การบำเพ็ญเพียร

หลังจากออกผนวชแล้ว พระองค์ได้ศึกษาในสำนักอาจารย์ อาฬารดาบสและอุททกดาบส จนสำเร็จความรู้ขั้นสูงสุดของอาจารย์ทั้งสอง แต่ก็ยังไม่สามารถตรัสรู้ได้ จึงหันมาบำเพ็ญเพียรด้วยการทรมานตนเอง ที่เรียกว่า **การบำเพ็ญทุกรกิริยา** เป็นระยะเวลา ๖ ปี เพื่อจะได้ตรัสรู้ แต่ไม่สำเร็จ ในที่สุดทรงค้นพบว่า นั้นไม่ใช่หนทางที่ถูกต้อง จึงหันมา ปฏิบัติตามทางสายกลาง เรียกว่า **มัชฌิมาปฏิปทา** เป็นการบำเพ็ญเพียรที่ไม่เคร่งครัดและไม่ย่อหย่อน จนเกินไป

◆ ภาพจิตรกรรมฝาผนังการบำเพ็ญทุกรกิริยา
วัดพระยืนพุทธบาทยุคล จังหวัดอุดรธานี

๒.๒ ผจญมาร

เมื่อพระสิทธัตถะทรงมีพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา ขณะที่ประทับใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม (ปัจจุบันคือ พุทธคยา อำเภอคยา รัฐพิหาร ประเทศอินเดีย) พระองค์ทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ว่าจะบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณในครั้งนี้ จึงได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่า **“แม้เนื้อและเลือดในสรีระเราจะแห้งเหือดไปหมดสิ้น จะเหลือแต่หนัง เอ็น กระดูกก็ตามที หากเรายังไม่บรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ ก็จักไม่ทำลายบัลลังก์นี้”** หมายความว่าพระองค์จะไม่ลุกจากที่เด็ดขาด

ฝ่ายพญามารวสวัตตีล่วงรู้ถึงความคิดนั้นจึงคิดที่จะขัดขวางทำลายความตั้งใจของพระองค์ และขณะที่พระองค์ประทับนั่งบำเพ็ญเพียรทางจิต

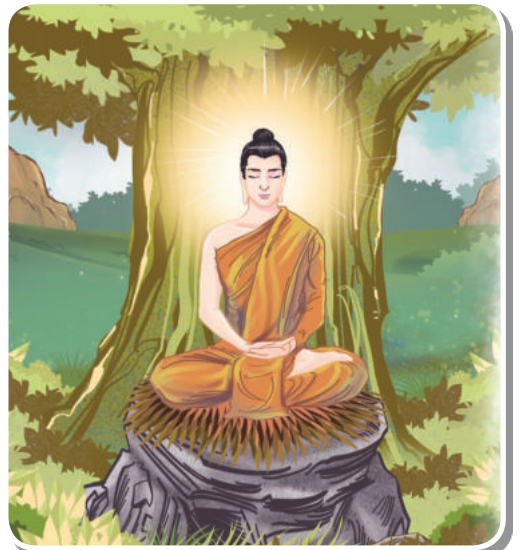
ณ โพธิบัลลังก์นั้น พญามารได้นำกองทัพพญามารพร้อมด้วยศาสตราวุธ
จำนวนมากมุ่งหน้ามาขัดขวางไม่ให้พระองค์ได้ตรัสรู้ และกล่าวทวงว่า
พระสิทธิตะแย่งบัลลังก์ที่ได้ตั้งพระศรีมหาโพธิ์ของตนไป จึงเรียกร้อง
ขอคืน แต่พระองค์ไม่ทรงหวั่นไหวในกองทัพพญามารแต่อย่างใด กลับตรัสว่า
บัลลังก์นี้เกิดขึ้นด้วยบุญที่ทรงบำเพ็ญเพียรมาตลอดเวลาอันยาวนาน โดย
มีพระแม่ธรณีเป็นพยาน แล้วทรงชี้นิ้วพระหัตถ์ขวาลงพื้นดิน ทันใดนั้น
พระแม่ธรณีก็ผุดขึ้นมาจากพื้น
แผ่นดินเป็นพยาน และบีบมวยผม
จนเกิดน้ำไหลท่วมเข้าสู่กองทัพ
พญามารจนพ่ายแพ้ พระองค์จึง
ได้พระนามว่า **พระผู้พิชิตมาร**

◆ พระแม่ธรณีบีบมวยผม ทำให้เกิดน้ำท่วมกองทัพพญามารพินาศไป

๒.๓ ตรัสรู้

เมื่อกองทัพพญามารได้พ่ายไป
พระองค์จึงบำเพ็ญเพียรต่อจนกระทั่ง
ทรงบรรลุธรรม รู้แจ้งในสัจธรรมทั้งปวง
เป็น **พระสัมมาสัมพุทธเจ้า** ผู้ตรัสรู้
ได้ด้วยพระองค์เองในตอนเช้ามีด
ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีระกา
ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี

◆ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ตั้งพระศรีมหาโพธิ์
ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา

๒.๔ ปฐมเทศนา

เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตั้งพระทัยที่จะแสดงธรรมโปรดสัตว์โลก ทรงพิจารณาถึงผู้ที่将会เสด็จไปโปรด โดยได้เสด็จไปยังอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อแสดงพระธรรมเทศนา คือ **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** ซึ่งกล่าวถึง **อริยสัจ ๔** ให้แก่เหล่าปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ครั้งนั้นโกณฑัญญะได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน จึงทูลขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้าเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา ทำให้มีพระรัตนตรัยครบ ๓ ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ และในเวลาต่อมาปัญจวัคคีย์ที่เหลือจึงได้ทูลขออุปสมบทและบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์

◆ พระพุทธเจ้าแสดงพระธรรมเทศนา
แก่เหล่าปัญจวัคคีย์

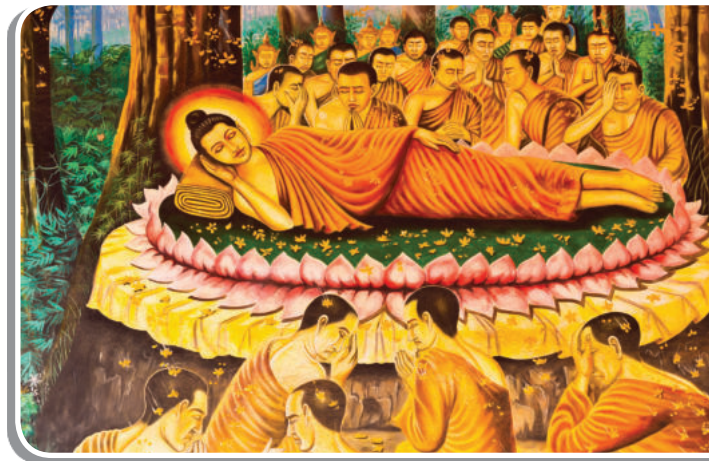
คำศัพท์น่ารู้

- **ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร** (ท่า - มะ - จัก - กัปป - ะ - วัต - ตะ - นะ - สูต) แปลว่า พระสูตรว่าด้วยการหมุนกงล้อ คือ พระธรรม
- **อริยสัจ ๔** (อะ - ริ - ยะ - สัจ - สัจ) แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
- **มัชฌิมาปฏิปทา** (มัด - ชี - มา - ปะ - ติ - ปะ - ทา) แปลว่า ทางสายกลาง

๒.๕ ปรีนิพพาน

ปรีนิพพาน หมายถึง การดับสนิท ดับจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวาระหนึ่ง คือ วันที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จดับขันธปรีนิพพานหรือละสังขารเข้าสู่นิพพาน

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้เผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนเป็นเวลา ๔๕ ปี เมื่อถึงเวลาใกล้จะเสด็จดับขันธปรีนิพพาน พระองค์ตรัสสั่งให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวปรีนิพพานให้เหล่ามัลลกะษัตริย์และประชาชนเมืองกุสินาราได้ทราบข่าว เมื่อทุกคนทราบข่าวการปรีนิพพานจากพระอานนท์แล้วเกิดความเศร้าโศกพากันมาเข้าเฝ้าที่ตงไม้สาละสถานที่ที่พระองค์ได้ประทับอยู่ในขณะนั้น

◆ พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรีนิพพานในเวลาใกล้รุ่งของคืนวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงปัจฉิมโอวาท คือ แสดงพระโอวาทเป็นครั้งสุดท้ายว่า *“ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนท่านทั้งหลาย สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมความสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังกิจทั้งปวงทั้งประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ให้บริบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด”*

พระองค์ทรงมุ่งหมายให้ทุกคนไม่ประมาทในการดำรงชีวิต ให้รีบฝึกฝนอบรมตนเองสั่งสมความดีให้ได้มากที่สุดก่อนที่จะหมดเวลาของชีวิต เมื่อพระองค์ตรัสโอวาทสุดท้ายแล้วก็เสด็จดับขันธปรีนิพพานในเวลาใกล้รุ่งของคืนวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เมื่อพระชนมายุ ๘๐ พรรษา

๓

ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล

ทุกศาสนาล้วนมีองค์ประกอบที่ส่งเสริมการดำรงอยู่ของศาสนา ได้แก่ ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล ในแต่ละศาสนาล้วนมีชื่อเรียกและให้ความสำคัญแตกต่างกันออกไป ศาสนิกชนควรรู้จักทั้งชื่อและความสำคัญเพื่อการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเหมาะสม

๓.๑ ศาสนวัตถุ

ศาสนวัตถุ หมายถึง วัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนาต่างๆ มักเป็นสิ่งที่เคารพบูชา เช่น

พระพุทธศาสนา

◆ พระพุทธรูป

ศาสนาคริสต์

◆ ไม้กางเขน

ศาสนาอิสลาม

◆ หินดำเมืองมักกะฮ์

ศาสนาฮินดู

◆ เทวรูป

๓.๒ ศาสนสถาน

ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา เช่น

พระพุทธศาสนา

◆ วัด พระอุโบสถ

ศาสนาคริสต์

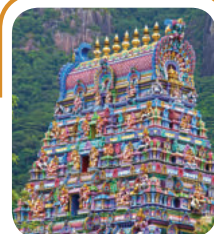
◆ โบสถ์

ศาสนาอิสลาม

◆ มัสยิด สุเหร่า

ศาสนาฮินดู

◆ เทวสถาน

๓.๓ ศาสนบุคคล

ศาสนบุคคล หมายถึง ผู้เผยแพร่หลักธรรมในศาสนาต่อจากพระศาสดา หรือนักบวชในศาสนา เช่น

พระพุทธศาสนา

◆ พระสงฆ์

ศาสนาคริสต์

◆ บาทหลวง

ศาสนาอิสลาม

◆ อิหม่าม

ศาสนาฮินดู

◆ พรหมณ์

๓.๔ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล

ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล เป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับศาสนา นักเรียนควรประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม ทั้งศาสนาที่ตนนับถือ และศาสนาอื่น ดังนี้

- ๑) แสดงความเคารพต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล ของทุกศาสนา
- ๒) แต่งกายให้สะอาด เรียบร้อย และสวมใส่เสื้อผ้าที่มีสีสุภาพ เมื่อเข้าไปในศาสนสถาน
- ๓) ปฏิบัติตนตามข้อควรปฏิบัติ กฎระเบียบ หรือข้อห้ามของ ศาสนสถานแต่ละแห่งอย่างเคร่งครัด
- ๔) สำรวมกิริยาวาจา ไม่ส่งเสียงดัง ไม่แสดงอาการลบหลู่เมื่อเข้าไป ในเขตศาสนสถาน
- ๕) ทำนุบำรุงศาสนวัตถุและศาสนสถานให้อยู่ในสภาพดีอยู่เสมอ

สรุป

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อคนไทยมาตั้งแต่อดีต ทั้งด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การสวดมนต์ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย การทำบุญใส่บาตร การแสดงความเคารพ และการใช้ภาษา ตลอดจนมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมที่เกิดจากแรงศรัทธา เช่น วัด โบสถ์ พระพุทธรูป ภาวนา และรูปปั้นต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย

พระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา มีพระนามเดิมว่า **สิทธัตถะ** เมื่อทอดพระเนตรเห็นเทวทูต ๔ ทรงตัดสินใจออกผนวช บำเพ็ญทุกรกิริยาแล้วยังไม่สามารถตรัสรู้ได้ จึงกลับมาปฏิบัติตามทางสายกลาง ทำให้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ในที่สุด เมื่อตรัสรู้แล้วก็ทรงเผยแผ่หลักธรรมคำสอนอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ทุกศาสนาล้วนมีศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคล มีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน มีความสำคัญเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมการดำรงอยู่ของศาสนา เราควรให้ความเคารพและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อทุก ๆ ศาสนา

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก

1. ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มย่อยเพื่ออธิบายความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย
2. ให้นักเรียนจับคู่เพื่อร่วมกันสรุปพุทธประวัติตั้งแต่การบำเพ็ญเพียรจนถึงปรินิพพานโดยสรุปเป็นแผนผังแสดงลำดับเหตุการณ์
3. ให้นักเรียนช่วยกันบอกชื่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลของศาสนาในสังคมไทย พร้อมทั้งบอกความสำคัญและการปฏิบัติตนต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และศาสนบุคคลอย่างเหมาะสม

คำถามพัฒนาผู้เรียน

๑. พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ผลงานทางวัฒนธรรมไทยอย่างไร
๒. พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้เรียนได้อย่างไรบ้าง
๓. เพราะเหตุใดนักเรียนจึงควรเรียนรู้เรื่องราว ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนบุคคลของศาสนาอื่น ๆ
๔. หากนักเรียนไม่ปฏิบัติตามข้อควรปฏิบัติ กฎระเบียบ หรือข้อห้ามของศาสนสถาน นักเรียนคิดว่าจะเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไรต่อตัวนักเรียนเอง
๕. นักเรียนคิดว่าตนเองจะมีส่วนช่วยในการดูแลศาสนวัตถุและศาสนสถานต่าง ๆ ได้อย่างไรบ้าง

